

Factsheet 2022-4

Scheidingen 2020-2021

Gerechtelijke procedures en gesubsidieerde rechtsbijstand

Auteur: T.Geurts

Samenvatting

- In 2021 hebben rechters ongeveer 27.000 scheidingsprocedures afgehandeld; ruim 4.500 minder dan in 2020 en ruim 7.000 minder dan in 2019. Bij 14% is een verweerschrift ingediend. Bij 2.800 scheidingsverzoeken werden voorlopige voorzieningen aangevraagd; dit is minder dan in 2020 en 2019.
- In 2020 waren bij 15.600 echtscheidingen een of meer minderjarige kinderen betrokken; in totaal ging het om 28.200 kinderen (in 2019 29.200).
- De meeste scheidingsgerelateerde procedures, zoals afzonderlijke procedures omtrent levensonderhoud, gezag en omgang, en verdeling gemeenschap, blijven in aantal ongeveer gelijk of laten een daling zien ten opzichte van 2019, behalve omgangsregelingen en verdeling gemeenschap. Daar is sprake van een stijging.
- Het totale aantal hoger beroepsprocedures in scheidingsprocedures en scheidingsgerelateerde procedures is ten opzichte van 2019 met bijna 100 zaken gestegen en bedraagt in 2021 bijna 3.200 zaken.
- Het aantal familierechtzaken dat via de rechtspraak naar mediation is verwezen laat, na een daling in 2019/2020, nu weer een lichte stijging zien. In 2021 zijn bijna 1.200 zaken verwezen. Bij 56% van de afgeronde mediations is (gedeeltelijke) overeenstemming bereikt.
- De Raad voor de Kinderbescherming heeft in 2021 voor circa 4.850 kinderen een Gezag- en Omgangonderzoek uitgevoerd: 200 minder dan in 2019. In 2021 is het onderzoek bij 24% van de kinderen uitgebreid tot een beschermingsonderzoek en voor 17% is een ondertoezichtstelling (ots) gevraagd.
- Het totale aantal toevoegingen dat in 2021 is vastgesteld voor rechtsbijstand bij zaken rond scheidingen, alimentatie, omgang, gezag en boedel is ten opzichte van 2019 met bijna 10.300 toevoegingen gedaald. Een deel van die daling betreft de mediationtoevoegingen voor scheidingen en scheidingsgerelateerde zaken.

Inleiding

De afgelopen jaren zijn verschillende maatregelen voorgesteld die tot doel hebben de negatieve gevolgen van scheidingen te verminderen. Onder meer in het dit jaar afgeronde programma *Scheiden zonder Schade*. Doel van dit factsheet is cijfermatige achtergrondinformatie te geven over ontwikkelingen ten aanzien van scheidingsprocedures en gesubsidieerde rechtsbijstand. We richten ons op de volgende onderwerpen:

- het aantal scheidingen (met minderjarige kinderen);
- gerechtelijke procedures en verwijzingen naar mediation vanuit de rechtspraak;
- benoemingen van een bijzondere curator (artikel 1:250 BW);
- gezag- en omgangonderzoeken bij de Raad voor de Kinderbescherming;
- het gebruik van gesubsidieerde rechtsbijstand.

De ontwikkelingen worden geschetst over de periode 2001-2021. Soms zijn niet over deze hele periode gegevens beschikbaar en betreft de weergave een kortere periode. Gegevens zijn afkomstig van de Raad voor de rechtspraak, de Raad voor Rechtsbijstand, de Raad voor de Kinderbescherming en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De aantallen in dit factsheet zijn, afhankelijk van het onderwerp, afgerond op tientallen, honderdtallen of duizendtallen.

In figuur 1 zijn op een tijdbalk enkele beleidswijzigingen op het gebied van familierecht (onder de tijdlijn) en gesubsidieerde rechtsbijstand (boven de tijdlijn) weergegeven. Deze wijzigingen kunnen van invloed zijn geweest

op de instroom van rechtszaken en het gebruik van gesubsidieerde rechtsbijstand.

Scheidingsprocedures en voorlopige voorzieningen

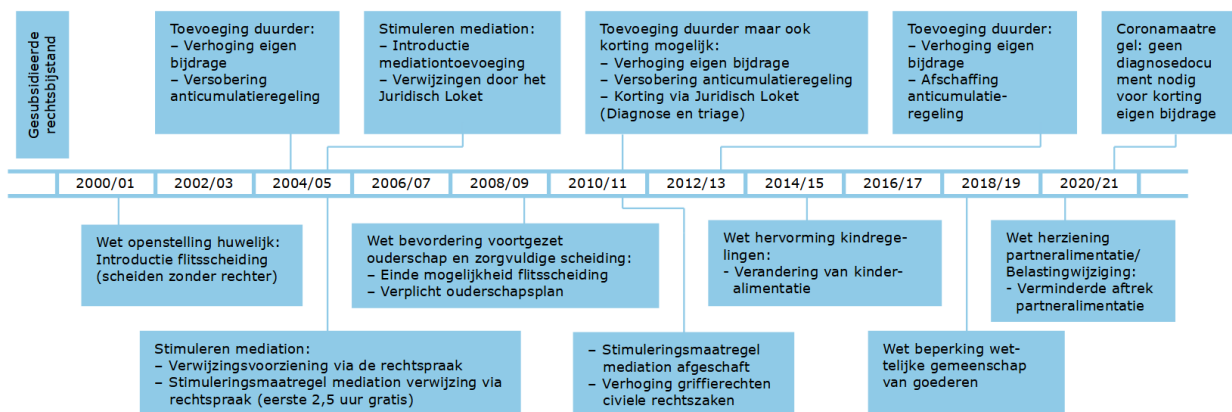
Aantal scheidingen

De meest recente gegevens laten zien dat in 2021 ruim 27.000 scheidingsprocedures zijn afgehandeld bij de rechtbank. Dit is ongeveer 4.600 minder dan in 2020 en ruim 7.000 minder dan in 2019 (zie figuur 2). De daling doet zich voor zowel bij de gezamenlijke verzoeken (59% van de totale daling) als bij eenzijdige verzoeken (41% van de daling). In 67% van de procedures betreft het een scheiding op gemeenschappelijk verzoek, 18% een eenzijdig verzoek zonder verweer van de andere partner (geen tegenspraak), en 14% met verweer (op tegenspraak). De doorlooptijd van scheidingen op gemeenschappelijk verzoek bij de rechtbank is gemiddeld 3 weken, van eenzijdige verzoeken zonder tegenspraak 21 weken en op tegenspraak 59 weken.

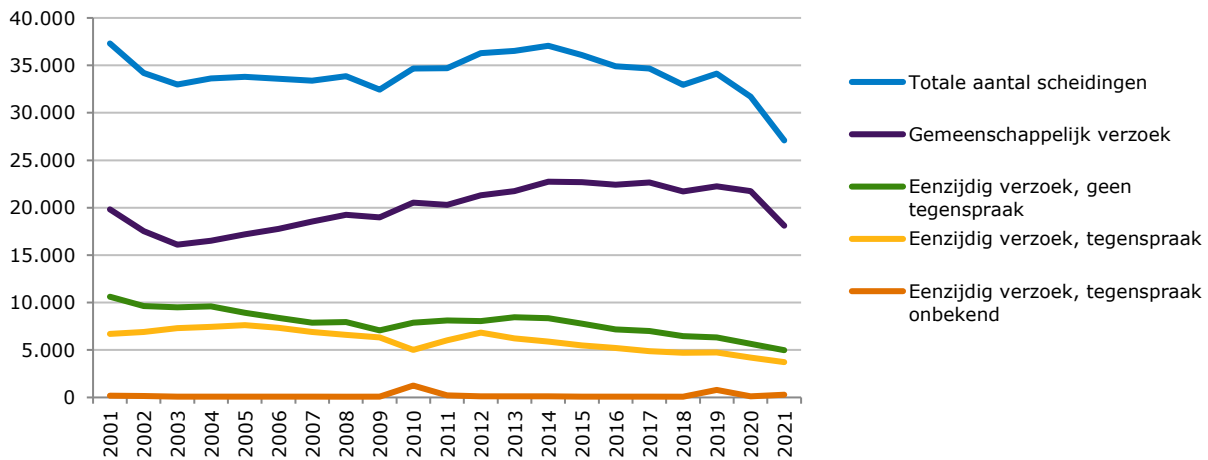
Voorlopige voorzieningen bij scheiding

Indien partners tijdens of voorafgaand aan een scheidingsprocedure het niet eens kunnen worden over bepaalde zaken, kan een voorlopige voorziening worden getroffen. De rechter neemt dan een (voorlopige) beslissing over die voorziening. Dit kan onder andere voor: het gebruik van de echtelijke woning, het beschikbaar stellen van goederen voor dagelijks gebruik, het toevertrouwen van de minderjarige kinderen aan een ouder, een regeling voor zorg- en opvoedingstaken en informatieverschaffing, de alimentatie voor de partner en de kinderen.

Figuur 1 Enkele wijzigingen familierecht en gesubsidieerde rechtsbijstand

Figuur 2 Ontwikkeling in het aantal afgedane scheidingsprocedures*, inclusief ontbinding partnerschap, naar aard van verzoek, eerste aanleg

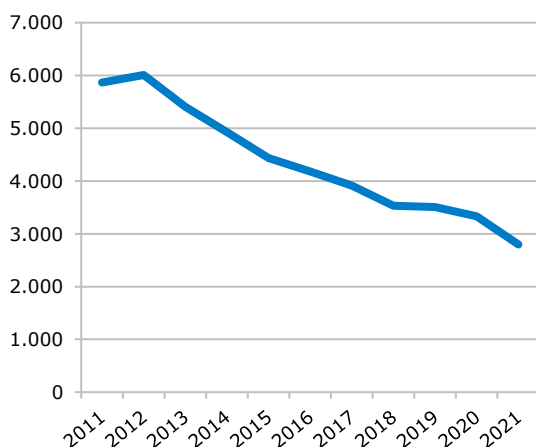

* Inclusief ontbindingen geregistreerd partnerschap

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak, bewerking WODC

Als een voorlopige voorziening wordt aangevraagd, is dat meestal een teken van een moeizaam scheidingsproces met conflicten. Tussen 2019 en 2021 is aantal verzoeken om voorlopige voorzieningen verder gedaald. In 2021 zijn ongeveer 2.800 verzoeken afgehandeld (zie figuur 3).

Figuur 3 Ontwikkeling in het aantal afgehandelde verzoeken voor voorlopige voorzieningen

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

Minderjarigen en scheidingen

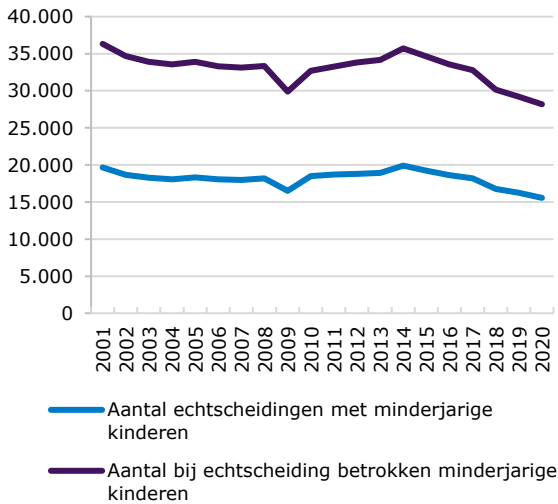
Ook het aantal echtscheidingen met minderjarige kinderen en het aantal betrokken minderjarige kinderen bij een echtscheiding, is in 2020 iets afgenomen (zie figuur 4). In 2020 waren bij circa 15.600 echtscheidingen een of meer minderjarige kinderen betrokken (in 2018 nog 16.700). In totaal waren in 2020 bijna 28.200 minderjarige kinderen bij een echtscheiding betrokken (in 2018 was dit 30.200). Bij 54% van alle echtscheidingen zijn een of meerdere kinderen betrokken.

Over het jaar 2016 heeft het CBS berekend hoeveel relaties zijn geëindigd waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken.¹ Een relatie wordt als beëindigd beschouwd als partners (inclusief gehuwden en geregistreerde partners) niet meer op hetzelfde adres wonen. In totaal zijn in 2016 50.000 stellen met minderjarige kinderen uit elkaar gegaan (27.000 huwelijken/geregistreerde partners en 23.000 samenwonend) waarbij 86.000 minderjarige kinderen waren betrokken (50.000 uit een huwelijk en 36.000 uit een samenwoonrelatie).

¹ Een relatie wordt als beëindigd beschouwd als partners niet meer op hetzelfde adres wonen. www.cbs.nl/nl-

[nl/maatwerk/2019/24/beeindigde-relaties-en-minderjarige-kinderen-2015-2017](http://www.cbs.nl/maatwerk/2019/24/beeindigde-relaties-en-minderjarige-kinderen-2015-2017).

Figuur 4 Ontwikkeling in het aantal echtscheidingen met minderjarige kinderen, en aantal betrokken minderjarige kinderen

Bron: CBS Statline, cijfers over 2021 nog niet beschikbaar; opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/60060ned/table?ts=1519749496756

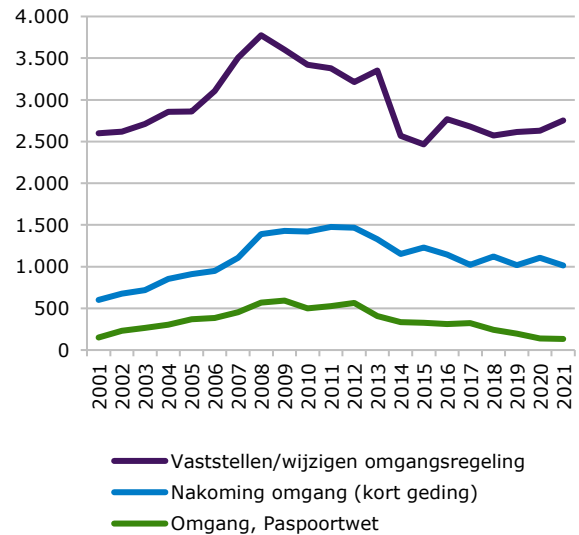
Scheidingsgerelateerde procedures

De figuren 5 tot en met 9 geven de ontwikkeling weer van het aantal scheidingsgerelateerde procedures bij de rechtbanken. Figuur 10 gaat over procedures bij de gerechtshoven.

Kindgerelateerd

Het aantal zaken over het vaststellen/wijzigen van omgangsregelingen ligt in 2021 op bijna 2.800; een iets hoger niveau dan in 2020 en 2019 (zie figuur 5). Procedures over de nakoming van omgangsregelingen varieert al een aantal jaar tussen ruim 1.000 en ruim 1.100 van deze procedures. Het aantal omgangszaken in verband met de Paspoortwet is verder gedaald. In 2019 waren er bijna 200 van dergelijke zaken en in 2021 circa 130.

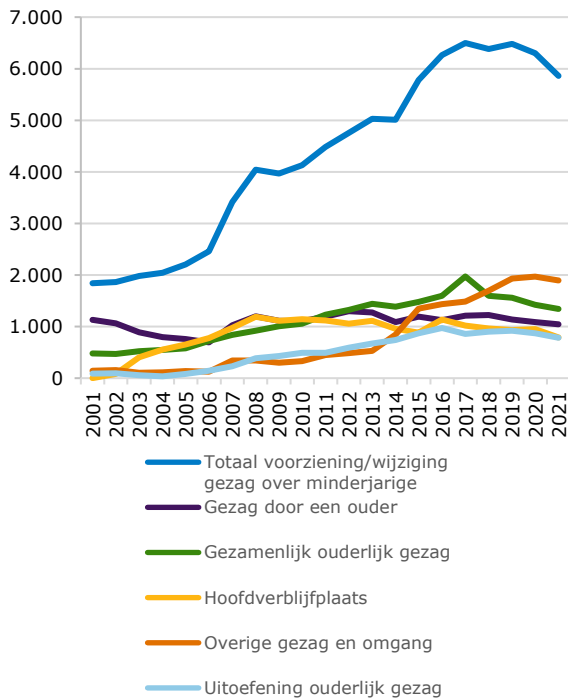
Figuur 5 Ontwikkeling in aantal afgehandelde gerechtelijke procedures omgangsregeling, nakoming omgangsregeling (kort geding) en omgangszaken i.v.m. Paspoortwet, eerste aanleg

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

Het totale aantal gezagszaken is vanaf 2019 met ongeveer 600 zaken gedaald naar ruim 5.900 zaken in 2021 (zie figuur 6). De daling heeft zich binnen alle subcategorieën voorgedaan, te weten gezag door één ouder, gezamenlijk gezag, hoofdverblijfplaats, uitoefening ouderlijk gezag en overige gezag en omgang.

Figuur 6 Ontwikkeling in het aantal afgehandelde gerechtelijke procedures voorzieningen/wijzigingen gezamenlijk ouderlijk gezag*, uitoefening ouderlijk gezag en overige gezag en omgang, eerste aanleg

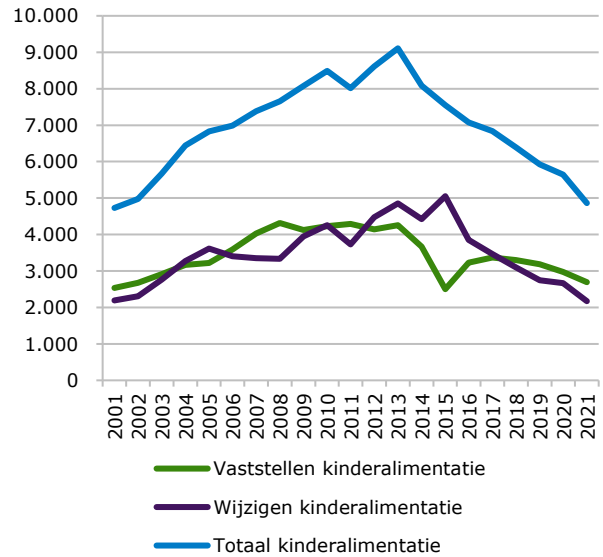

* Niet-scheidingsgerelateerde zaken (voogdij, gezag door derde, ontheffing/beeindiging/herstel ouderlijk gezag) zijn zo veel mogelijk weggefilterd. Stijging na 2006 waarschijnlijk doordat sinds 2007 gezagszaken van examenwoners niet meer door de sector kanton maar door de sector civiel worden afgehandeld.

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

De daling van het aantal procedures over kinderalimentatie zet nog steeds door (zie figuur 7). In 2021 zijn bijna 4.800 zaken afgehandeld, waarvan 2.700 vaststellingsverzoeken en 2.200 wijzigingsverzoeken. In totaal zijn er bijna 1.100 zaken minder dan in 2019.

Figuur 7 Ontwikkeling in aantal afgehandelde gerechtelijke procedures kinderalimentatie, eerste aanleg

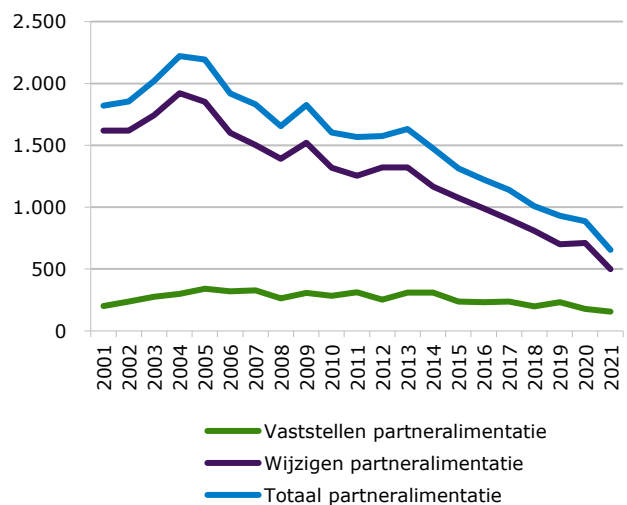

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

Partneralimentatie en verdeling gemeenschap

Het aantal procedures over partneralimentatie is afgenomen: van ruim 900 zaken in 2019 naar bijna 660 procedures in 2021. De meeste zaken betreffen wijzigingsverzoeken (circa 500 zaken; zie figuur 8).

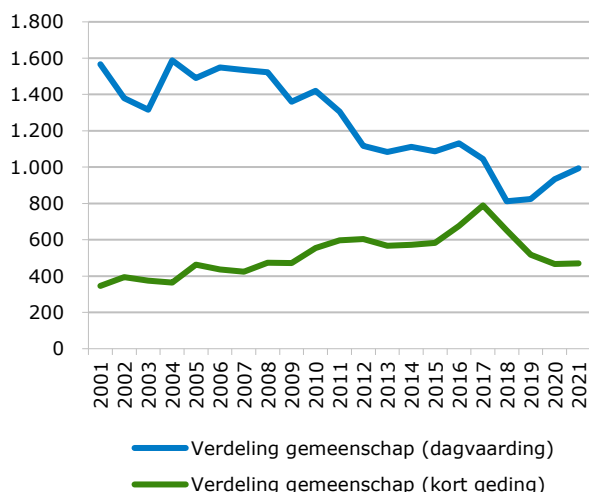
Figuur 8 Ontwikkeling in aantal afgehandelde gerechtelijke procedures partneralimentatie, eerste aanleg

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

Het aantal dagvaardingen over boedelscheidingen (bijna 1.000 zaken in 2021) is flink gestegen ten opzichte van 2019; zie figuur 9). Kortgedingprocedures over de verdeling van de boedel zijn ongeveer gelijk gebleven (470 in 2021).

Figuur 9 Ontwikkeling in aantal afgehandelde gerechtelijke procedures verdeling gemeenschap, eerste aanleg

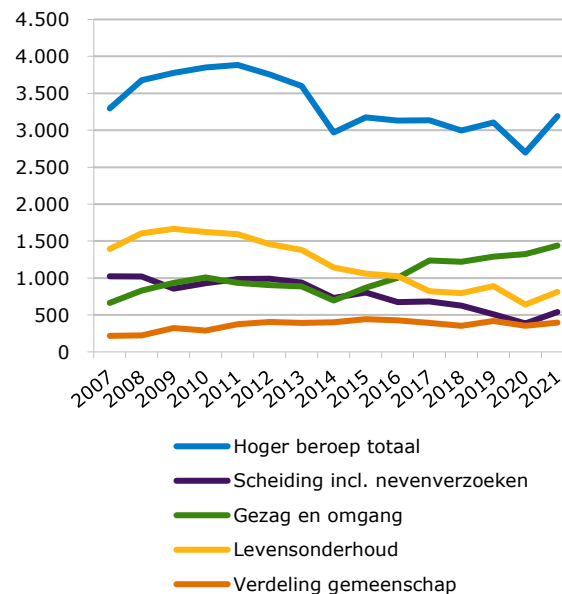

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

Hoger beroep

Na een daling in 2020 is het aantal hoger beroepsprocedures in 2021 met 100 zaken gestegen ten opzichte van 2019 (zie figuur 10). De meeste hoger beroepsprocedures betreffen zaken over gezag en omgang (ruim 1.400 zaken) en levensonderhoud (800 zaken), daarna volgen hoger beroepzaken over de scheidingsprocedure (meestal over nevenvoorzieningen; 500 zaken) en over de verdeling van de boedel (400 zaken).

Figuur 10 Ontwikkeling in aantal afgehandelde hoger beroepsprocedures scheidings- (gerelateerde)zaken

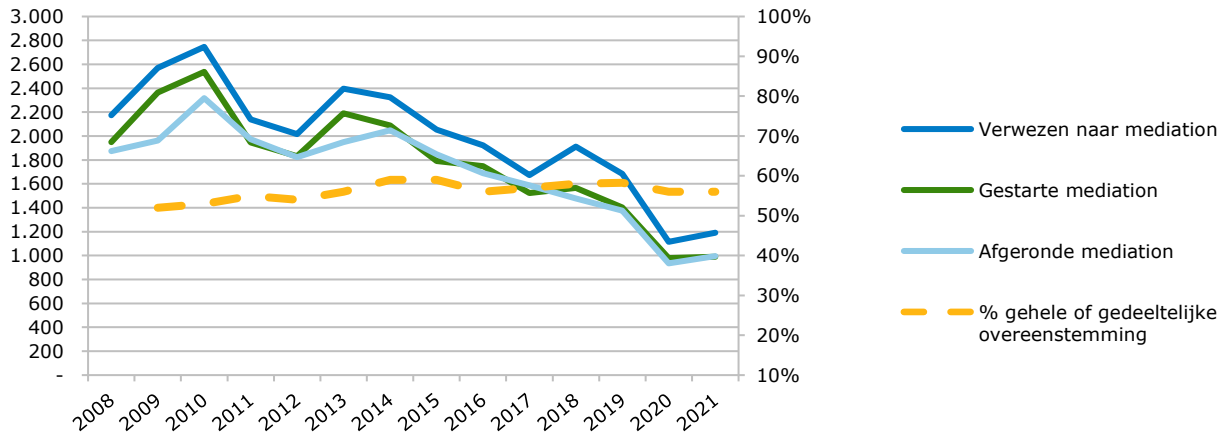

Bron: Onderzoeksdatabase Raad voor de rechtspraak, Datawarehouse Raad voor de rechtspraak

Verwijzingen naar mediation

Het aantal familiezaken dat door de rechtspraak naar mediation is verwezen en dat vervolgens is gestart en afgerond, is tussen 2019 en 2020 fors gedaald (zie figuur 11). In 2021 lijkt er een einde te zijn gekomen aan de neerwaardse trend. In 2021 zijn er bijna 1.200 verwijzingen, 1.000 gestarte en 1.000 afgeronde mediations, ongeveer even veel als in 2020. Volgens het jaarverslag van de Raad voor de Rechtspraak is de daling tussen 2019 en 2020 het gevolg van de maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus. In andere rechtsgebieden is een vergelijkbare daling in mediationverwijzingen waargenomen. Het percentage afgeronde mediations dat is geëindigd met gehele of gedeeltelijke overeenstemming is in vergelijking met 2019 en 2020 vrijwel gelijk gebleven: 57%.

Figuur 11 Verwijzingen naar mediation binnen familierecht bij de rechtspraak

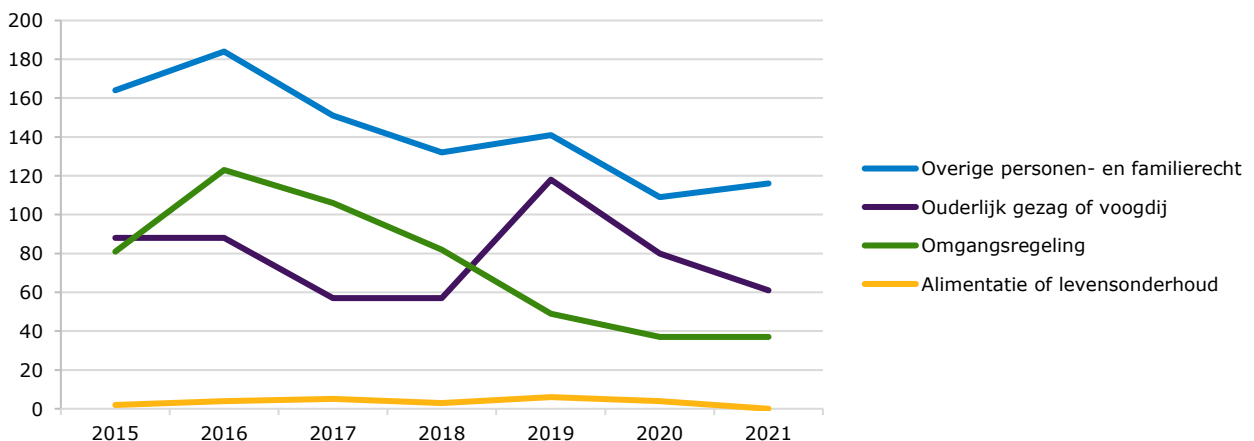
Bron: Jaarverslag rechtspraak, Raad voor de rechtspraak

Benoeming bijzondere curator

De rechter kan ambtshalve of op verzoek van een minderjarige of belanghebbende een bijzondere curator benoemen (artikel 1:250 Burgerlijk Wetboek). Er moet dan sprake zijn van strijd tussen de belangen van het kind en de belangen van de met het gezag belaste ouder(s) of diens voogd over de verzorging en/of opvoeding van het kind en/of diens vermogen. Sinds oktober 2014 is het mogelijk dat een bijzondere curator een toevoeging aanvraagt voor een minderjarige.

In 2021 was in 61 gevallen een bijzondere curator betrokken bij conflicten over ouderlijk gezag/voogdij, in 37 gevallen bij conflicten over een omgangsregeling en in geen geval over alimentatie (zie figuur 12). In totaal zijn er in 2021 214 toevoegingen afgegeven voor bijzondere curatoren: een daling van 100 ten opzichte van 2019.

Figuur 12 Ontwikkeling in het aantal afgegeven toevoegingen voor bijzondere curator (artikel 1:250 BW)*

* Aantallen zijn een benadering. De RvR heeft geen afzonderlijke registratie voor artikel 1:250 BW curatoren.

Bron: Raad voor Rechtsbijstand (RvR)

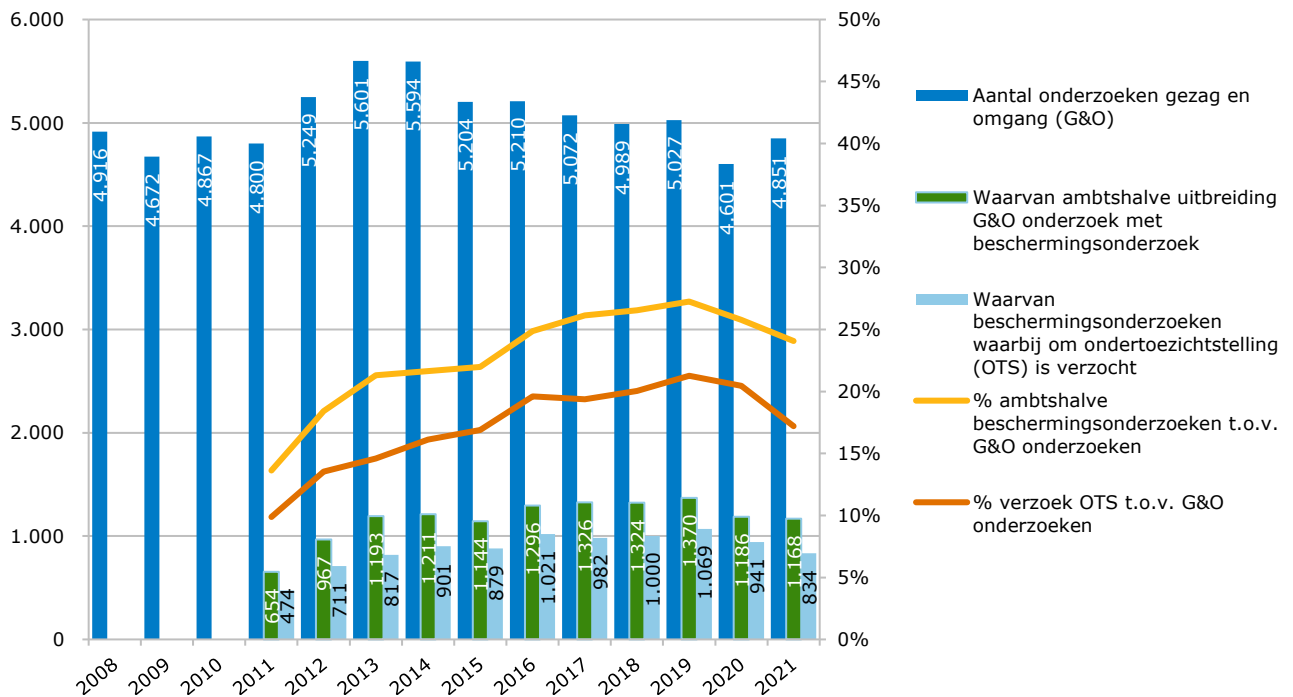
Raad voor de Kinderbescherming (RvdK)

Als de rechter de RvdK om een gezag- en omgangs-(G&O-)onderzoek vraagt, is bijna altijd sprake van ernstige scheidingsproblematiek waarin heftige conflicten tussen ouders, zoals huiselijk geweld, een rol kunnen spelen. Hierdoor kan het kind/de jongere bedreigd worden in zijn ontwikkeling. Door middel van onderzoek stelt de RvdK vast wat vanuit het kind/de jongere gezien aan de rechter geadviseerd moet worden. Daarnaast kunnen er redenen zijn om het onderzoek uit te breiden naar een beschermingsonderzoek om te bezien of hulpverlening in het kader van een kindbeschermingsmaatregel noodzakelijk is om de ontwikkeling van het kind veilig te stellen.² In 2021 heeft de RvdK voor circa 4.850 kinderen een G&O-advies uitgebracht (zie figuur 13); dat zijn er ongeveer 200 minder dan in 2019 (en ruim 200 meer dan in 2020).

Uitgaande van gemiddeld 1,8 kinderen per scheidingsgezin,³ komt dit neer op bijna 2.700 problematische scheidingen waarbij kinderen zijn betrokken.

In 2021 is het G&O-onderzoek bij 1.170 kinderen (24%) uitgebreid tot een beschermingsonderzoek, omdat er bij deze kinderen sprake was van een bedreigde ontwikkeling. De aantallen liggen iets lager dan in 2020 en 2019. Ook is er in 2021 voor minder kinderen een ondertoezichtstelling (ots) gevraagd: 940 in 2020 tegen 830 in 2021. Relatief gezien is dit het geval bij respectievelijk 20% (2020) en 17% (2021) van de G&O-onderzoeken. De RvdK heeft geen cijfers beschikbaar over hoe vaak de rechter ook een ots heeft uitgesproken in de betreffende zaken. De ervaring is echter dat de rechter die verzoeken bijna altijd honoreert.

Figuur 13 Aantal onderzoeken gezag en omgang, ambtshalve beschermingsonderzoeken n verzoeken ondertoezichtstelling Raad voor de Kinderbescherming

Bron: Raad voor de Kinderbescherming

² Raad voor de Kinderbescherming, Protocol Gezag en omgang na scheiding 2016.

³ Zie figuur 4; 28.960 betrokken kinderen/ 15.550 scheidingen met minderjarige kinderen = 1,8 kind per

scheiding. Er van uitgaande dat dit gemiddelde ook geldt voor gezinnen met een G&O-onderzoek.

Gesubsidieerde rechtsbijstand

De gegevens over toevoegingen sluiten niet naadloos aan op de gegevens over afgehandelde rechtszaken. De registratie bij de Raad voor de rechtspraak is op zaaksniveau en de toevoegingen worden verstrekt op persoonsniveau. Per rechtszaak kan sprake zijn van nul, een of twee toevoegingen afhankelijk van het feit of nul, een of twee procespartijen minvermogen zijn. Toevoegingen worden niet alleen verstrekt voor gerechtelijke procedures, maar ook voor adviezen en mediations. Bij de toevoegingen voor gerechtelijke procedures kan sprake zijn van een zaak in kort geding, eerste of tweede aanleg.

Aantal vastgestelde toevoegingen⁴

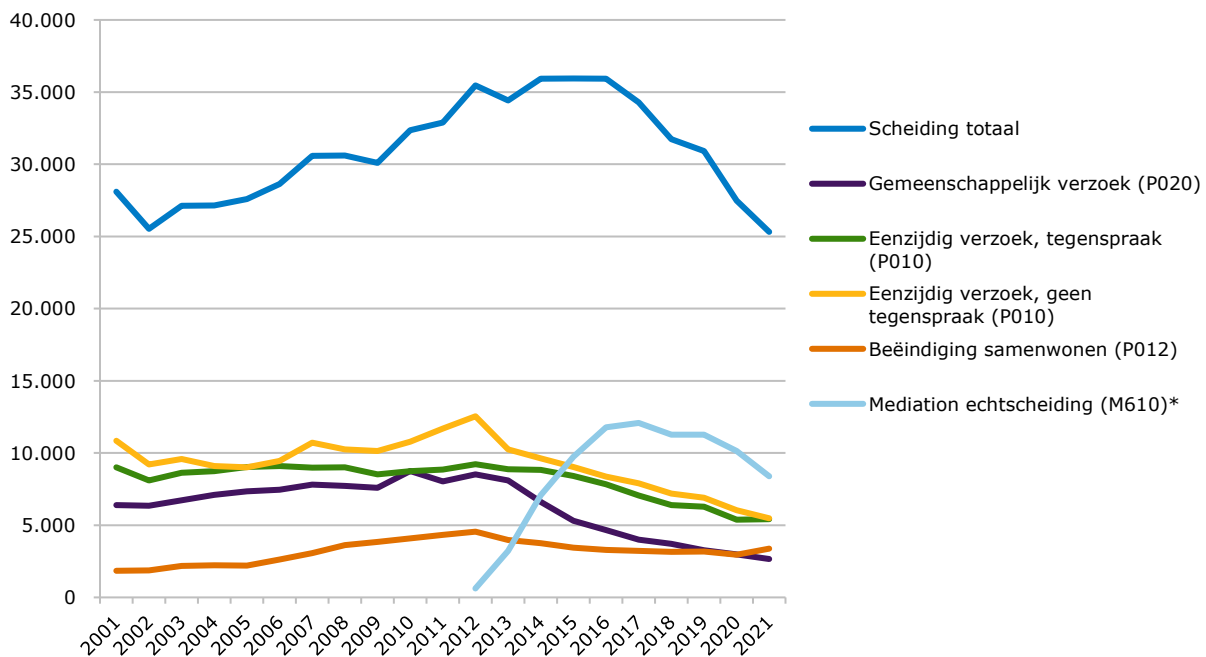
Het aantal toevoegingen (incl. mediation en licht advies) om een scheiding te regelen is

tussen 2020 en 2021 verder gedaald van bijna 27.500 naar ruim 25.000 toevoegingen. Zowel het aantal toevoegingen voor gemeenschappelijke verzoeken als voor eenzijdige verzoeken (al dan niet op tegenspraak) is vergeleken met 2019 afgenomen (in totaal 5.600 toevoegingen).

Het aantal toevoegingen voor het beëindigen van een samenwoonrelatie is in 2021 licht gestegen. Het aantal mediationtoevoegingen om de scheiding te regelen is fors afgenomen van bijna 11.300 toevoegingen in 2019 naar bijna 8.400 toevoegingen in 2021 (zie figuur 14).

Het aantal toevoegingen loopt onder andere terug omdat het aantal echtscheidingen daalt. Gemiddeld ligt het aantal toevoegingen (P020, P010, M610) per echtscheiding de afgelopen jaren op 0,8.

Figuur 14 Aantal vastgestelde toevoegingen scheiding, incl. mediation en licht advies

* Mediationtoevoegingen bestaan vanaf 2005. Medio 2012 zijn aparte codes voor mediationzaken ingevoerd. In voorgaande jaren zijn die zaken niet te onderscheiden en onder de betreffende P-codes meegeteld.

Bron: Vaststellingsbestand RvR, bewerking WODC

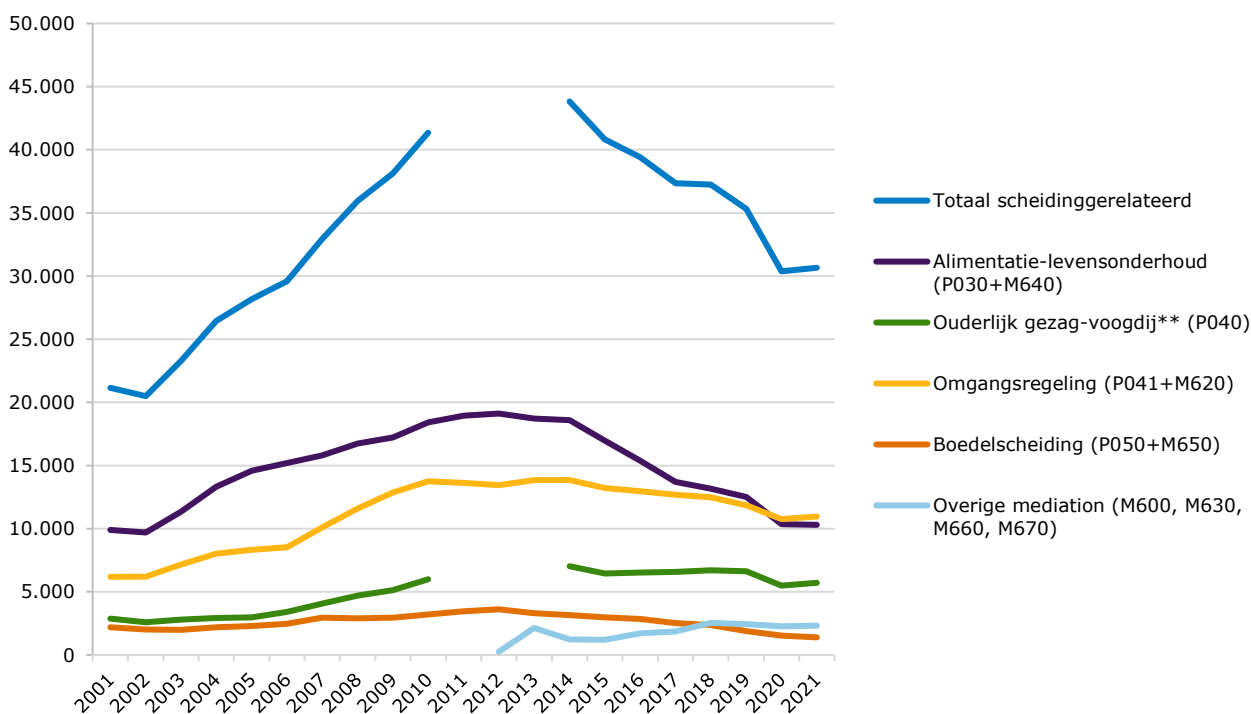
⁴ Eerst wordt een toevoeging *afgegeven* en in een later stadium gedeclareerd en *vastgesteld*. Cijfers in de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand (www.rvr.org) zijn gebaseerd op *afgegeven* toevoegingen en verschillen van de hier gepresenteerde *vastgestelde* toevoegingen.

Bijvoorbeeld omdat een afgegeven toevoeging soms pas het jaar daarop of nog later wordt gedeclareerd en vastgesteld; of omdat sommige afgegeven toevoegingen uiteindelijk worden ingetrokken.

Het aantal scheidingsgerelateerde toevoegingen is tussen 2019 en 2020 gedaald met bijna 5.000 (zie figuur 15). In 2021 betrof het in totaal ongeveer 30.700 toevoegingen (bijna evenveel als in 2020). In 2021 zijn bijna

10.300 toevoegingen voor alimentatie vastgesteld, en circa 10.900 voor omgangsregelingen, 5.700 voor ouderlijk gezag-voogdij en bijna 1.400 voor boedelscheiding.

Figuur 15 Aantal vastgestelde toevoegingen scheidingsgerelateerde zaken, incl. mediation* en licht advies

* Mediationtoevoegingen bestaan vanaf 2005. Medio 2012 zijn aparte codes voor mediationzaken ingevoerd. Mediations 'gezag en omgang' zijn bij de categorie 'omgangsregeling' meegeteld. In 2018 betrof dit 1.292 toevoegingen M620. In voorgaande jaren zijn mediationzaken niet afzonderlijk te onderscheiden en zijn onder een betreffende P-code geregistreerd.

** Niet-scheidingsgerelateerde toevoegingen ouderlijk gezag/voogdij zijn er over de jaren 2000-2010 zo veel mogelijk uitgefilterd. Voor 2011-2013 zijn geen gefilterde gegevens beschikbaar. Vanaf 2013 wordt P040 alleen toegepast voor scheidingszaken.

Bron: Vaststellingsbestand RvR, bewerking WODC

Mediationtoevoegingen

- Ten opzichte van 2019 is het totale aantal mediationtoevoegingen gedaald van ruim 15.000 naar bijna 13.600 in 2020 en 12.000 in 2021.
- In 2021 zijn bijna 9.700 mediationtoevoegingen vastgesteld voor mediationcodes die

direct aan scheidings- en scheidingsgerelateerde zaken zijn verbonden; daarnaast zijn er in totaal nog ruim 2.300 mediationtoevoegingen vastgesteld die volgens de RvR waarschijnlijk ook scheidingsgerelateerde zaken betreffen.

Deze reeks omvat korte verslagen van onderzoek dat door of in opdracht van het WODC is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft. Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van www.wodc.nl.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) is het kennisinstituut voor het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC doet zelf onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek of laat dit doen door erkende instituten en universiteiten, ter ondersteuning van beleid en uitvoering.

Meer informatie:

www.wodc.nl